ΤΟ ΙΩΒΙΛΑΙΟΝ ΕΝΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΟΥ

[Τὸ μόνον ἐπιζῶν ἱερὸν λείψανον τοῦ Ἀγῶνος.]

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Μαυρογένης, ἀγωνιστὴς τοῦ 1821, ὁ πρῶτος στρατιωτικὸς ἰατρὸς τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, γεννηθεὶς εἰς τὰ 1797, ἡλικίας ἑκατὸν καὶ ὀκτὼ ἐτῶν. Οἱ στρατιωτικοὶ ἰατροὶ ἔδιδον πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν γεῦμα πρὸς τιμήν του. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἔσπευσα νὰ ἰδω εἰς τὸν οἶκόν του τὸν σεπτὸν γίγαντα τῆς μακροβιότητος καὶ τῆς σωματικῆς ἀλκῆς. Μόλις εἶχεν ἐπιστρέψει ἀπὸ τὸν περίπατον! Κατοικεῖ εἰς τὴν ὁδὸν Μεθώνης, ἔχει υἱὸν 70 ἐτῶν τὸν ἀπόστρατον ἀρχίατρον κ. Μαυρογένην, καὶ στέκεται ὄρθιος μὲ μίαν ἀλύγιστον ραχοκοκκαλιάν, ἀπορρίπτουσαν περιφρονητικῶς τὸ φόρτωμα τῶν 108 ἐτῶν, χωρὶς οὐδὲν νὰ τὸν ἀνησυχῇ, οὔτε αἱ ἀταξίαι οὔτε τὸ φλάουτο τοῦ ἐγγονοῦ του. Ἡ μόνη του στενοχωρία εἶνε ὅτι τὰ μάτια του, τὰ ὁποῖα τείνονται πρὸς τὸ φῶς κόκκινα ὡς ἀναμμένα κάρβουνα, δὲν καλοβλέπουν πλέον. Ἀπὸ πέρυσιν ἐσκοτείνιασαν. Ἀλλὰ καὶ ἀρκετὰ εἶδαν. Εἶδαν τρεῖς αἰῶνας. Τὸν 18ον, τὸν 19ον καὶ τὸν εἰκοστόν!

Πρώτην φορὰν μόλις ἔσκυψα χθὲς νὰ τοῦ φιλήσω τὸ χέρι εἶδα ὅτι εἶχε τέσσαρα δάκτυλα. Λείπει ὁ μικρὸς δάκτυλος τῆς δεξιᾶς χειρός, συντριβεὶς εἰς τὸ Κουτσουλιὸ ἀπὸ σφαῖραν. Ἤδη τὸν εἰδοποίουν ὅτι ἦλθε κάποιος δημοσιογράφος νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ καὶ ἤρχετο πρὸς ἐμέ. Οὐδὲν ἄλλο μοῦ ἔδωσε τόσον τὴν ἰδέαν τῆς μακροβιότητός του ὅσον ὅτι ἔζησε καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἐποχὴν τοῦ δημοσιογραφικοῦ συναγωνισμοῦ ἐν Ἑλλάδι. Φαντάσου! Νὰ ἔχῃς διαβάσῃ τὸν «Ἑλληνικὸν Τηλέγραφον» τοῦ 1812 καὶ εἰς τὸ 1904 νὰ σοῦ πέρνῃ συνέντευξιν τὸ «Σκρίπ»!

★

Τὸν ἐρωτῶ περὶ τῆς ὑγείας του.

— Τρώγω μὲ ὄρεξιν, κάμνω περίπατον, αἰσθάνομαι δυνάμεις. Ὅλα καλά, ἀλλὰ τὰ μάτια μου μὲ ἄφησαν. Δὲν βλέπω. Μό-

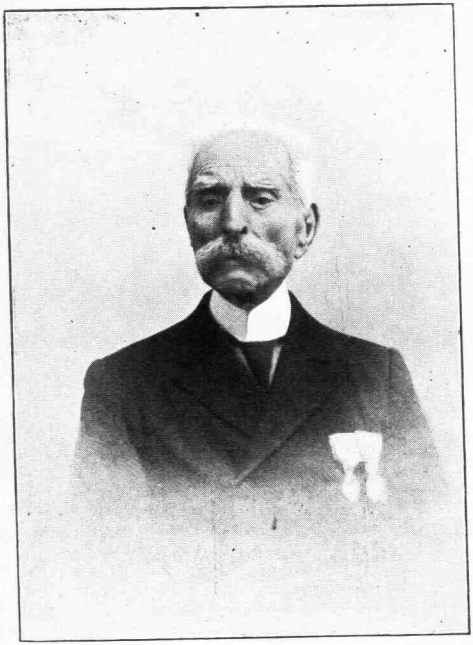

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΜΑΥΡΟΓΕΝΗΣ

[τὸ τελευταῖον ἐπιζῶν λείψανον τοῦ Ἱ. Ἁγῶνος]

λις διακρίνω ποῦ εἶνε ἄνθρωπος καὶ ποῦ εἶνε ἔπιπλον. Λόγου χάριν ἐσᾶς σᾶς διακρίνω τώρα ... μαῦρον. Αὐτὰ εἶνε· τί ἀγαπᾶτε τώρα ;

— Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ εὐτυχοῦς ἰωβιλαίου σας νὰ μοῦ κάμετε τὴν τιμὴν νὰ ἀκούσω ὀλίγας βιογραφικὰς σημειώσεις ἀπὸ τὸν ἰδιον. Πότε ἤρθατε εἰς τὴν Ἑλλάδα ;

— Τὸ 1826.

— Μόνος ;

— Μὲ ἑπτὰ Ἰταλούς. Εἰς τὴν Ἰταλίαν εἶχα τελειώσει τότε τὰς ἰατρικάς μου σπουδάς. Ἐπήγαμεν εἰς τὴν Φλωρεντίαν καὶ ἀγοράσαμε δίκανναν. Ἐπρομηθεύθημεν πολεμοφόδια καὶ ἤλθαμεν. Τὰ ἄλλα σᾶς τὰ λέγουν κάτι ἔγγραφα ποῦ ἔχομεν ἐδῶ. Ποῦ εἶσαι, Νῖκο ;

Ἕνα φλάουτο ἔπαυσε νὰ παίζῃ, βάδισμα ἢ μᾶλλον πήδημα ἠκούσθη καὶ παρουσιάσθη ὁ ἔγγονός του, τὸν ὁποῖον παρεκάλεσα νὰ μὲ ὑποβοηθήσῃ εἰς τὸ ξεκόλλημα τῶν ἀποπετωμένων ἀναμνήσεων ἀπὸ τὸ ὑπεργεροντικὸν καὶ ὅμως ἀρκετὰ διαυγὲς μνημονικόν.

Ἠρώτησα τὸν ἀγωνιστὴν διὰ τὰς μάχας.

— Ἐνθυμεῖσθε, μοῦ εἶπεν, ὅτι πρὸ ὀλίγου καιροῦ ἐστεφάνωσα τὸν ἀνδριάντα τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὸ Ναύπλιον. Τὸ ἔκαμα διότι εἶχα λάβῃ μέρος εἰς τὴν μάχην τῶν Δερβενακιῶν. Ἐκεῖ ἐπληγώθην εἰς τὸ κεφάλι. Ἡ μάχη ποῦ ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς σὰν τώρα ἦτο ἡ μάχη τῆς Βέργας. Θυμᾶμαι καὶ τὰς θέσεις ἀκριβῶς, τὰς ὁποίας εἶχαν οἱ Μαυρομιχαλαῖοι, οἱ Καπετανάκηδες, ὁ Μούρτζινος καὶ οἱ ἄλλοι. Πολὺ μὲ ἐγνώρισεν ὁ Νικήτας Φλέσσας, ἀρχηγὸς καὶ ἄξιος ἥρως τοῦ ἀγῶνος, μὲ τὸν ὁποῖον συνεπολεμήσαμεν.

★

Καθὼς ὡμιλοῦσεν ὁ γέρος μὲ τὴν φωνήν του τὴν ἀόριστον, πλανωμένην καὶ ἐρευνῶσαν νὰ εὕρῃ τὰς λέξεις, ὡσὰν καὶ αὐταὶ νὰ εἶχαν χαθῇ εἰς τὸ βάθος τῶν χρόνων, ἔβλεπα εἰς ἕνα τραπέζι βαθυκίτρινον ἀπὸ τὴν πολυκαιρίαν τὸ ἔγγραφον τοῦ Ἀγῶνος :

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΝ

Ὁ ὑποφαινόμενος πιστοποιῶ ὅτι ὁ κ. Ἀπόστ. Μαυρογένης ἰατρὸς παρευρέθη ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν μου ὡς ἀξιωματικὸς καὶ ἰατρὸς κατὰ τὰ 1827 εἰς τὴν μάχην τῶν Δερβενίων κατὰ τοῦ Ἰμπραὴμ πασσᾶ καθὼς καὶ εἰς τὴν μάχην Δραμπάλας ἔδειξε πάντοτε μέγαν ζῆλον καὶ πατριωτισμὸν πολεμῶντας κατὰ τῶν ἐχθρῶν· ἐπομένως ἐθεράπευσε ἀμισθεὶ

καὶ ὅλους τοὺς πληγωμένους ἀπὸ τὰς ρηθείσας μάχας καὶ κατ' αἴτησιν τοῦ εἰρημένου Μαυρογένους δίδω τὸ παρόν μου διὰ νὰ τοῦ χρησιμεύσῃ.

Ἐν Καλάμαις τῇ 4 Νοεμβρίου 1840.

Νικήτας Φλέσσας, *Ἀντισυνταγματάρχης.*

Πιστοποιοῦμεν καὶ οἱ ὑποφαινόμενοι ὅτι τὰ ἀναφερόμενα ἔχουσιν ἀλήθειαν.

Ἰωάν. Παπατσώνης *Ἀντισυνταγματάρχης,*
Ἀθ. Κυριακόπουλος *Λοχαγός,* **Ἐμμ. Δαριώτης** *Λοχαγός.*

Ὁμιλῶν διὰ τὴν μάχην τῆς Βέργας, ὁ Μαυρογένης μοῦ διηγήθη τὸ ἑξῆς: Μία Μανιάτισσα ἀπὸ αὐτὰς ποῦ ὥρμησαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἔπιασεν ἕνα καὶ τὸν ἔσφαξε μὲ τὸ ὀρεπάνι της! Καὶ τὸ διηγήθη ἁπλῶς καὶ ἀπαθῶς.

Εἶνε ὁ πρῶτος στρατιωτικὸς ἰατρὸς τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Καποδίστριας τὸν διώρισεν «ἰατρὸν τοῦ ἐν Σαλαμῖνι στρατιωτικοῦ νοσοκομείου τῆς ἐν Ἐλευσῖνι στρατιωτικῆς μοίρας, ὅστις θέλει ἀπολαμβάνει 70 φοίνικας μισθὸν καὶ τρεῖς μερίδας ἄρτου.»

Γνωρίζω ὅτι ὁ Μαυρογένης ἔχει ἕνα μεσαιωνικώτατον ἐπεισόδιον εἰς τὴν νεανικήν του ζωήν. Τοῦ τὸ ὑπενθύμισα καὶ παρεκάλεσα νὰ τὸ ἀκούσω.

— Εἶχα ἀγαπήσει μιά, εἶπεν, εἰς τὴν Μεθώνην καὶ τὴν ἐπῆρα. Μιὰ ἡμέρα τὴν εἶχα μπράτσο καὶ ἐπηγαίναμεν μέσα εἰς τὴν Μεθώνην. Διὰ τὴν γυναῖκά μου τὸ μπράτσο ἦτο κάτι τι, τὸ ὁποῖον μὲ δισταγμὸν καὶ κάποιαν ἐντροπὴν ἐδέχετο. Ἁπλῆ γυναῖκα, βλέπετε. Ἔξαφνα ἐφάνησαν ἀπὸ κάτω δύο κομψοὶ γάλλοι ἀξιωματικοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὸ κέφι. Καθὼς μὲ εἶδαν μὲ τὴν φουστανέλλα μου, ἐνόμισαν ὅτι ἠμποροῦν νὰ μὴ τηρήσουν τοὺς κανόνας τῆς ἀβρότητος καὶ νὰ βαδίσουν κατ' εὐθεῖαν ἐπάνω μας. Ἠπατήθησαν ὅμως διότι ἐγὼ ἤμην εὐρωπαῖος! Ἡ γυναῖκά μου, μὲ τὴν ἁπλοϊκήν της εὐγένειαν, μοῦ ἄφησε τὸ μπράτσο καὶ παρεμέρισε διὰ νὰ περάσουν οἱ ξένοι. Ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς τότε τὴν ἐκτύπησεν ἐλαφρὰ εἰς τὸν ὦμον καὶ τῆς εἶπε:

— Ὦ! vous êtes ainable!

— Cochon! τοῦ ἀπήντησα.

Ὁ γάλλος ἀξιωματικὸς ἔμεινεν ἐμβρόντητος. Δὲν τὸ ἐπερίμενε. Τοῦ ἐζήτησα τὸ ὄνομά του καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐν Μεθώνῃ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκε. Κατόπιν παρουσιάσθην εἰς τὸν διοικητήν.

— Δὲν βαρυέστε; μοῦ εἶπεν ὁ διοικητής. Ἦτο μεθυσμένος.

— Αὐτὸ μοῦ εἶνε ἀδιάφορον.

Καὶ τοῦ ἔκαμα τὴν πρόσκλησιν τῆς μονομαχίας διότι εἶχα γίνει ἔξω φρενῶν. Ὑπῆρχε τότε ἕνας Λευτέρης, ἀξιωματικὸς τοῦ Ναπολέοντος, Ἕλλην, πολεμιστὴς φοβερός. Αὐτὸς ἦτο πολὺ φίλος μου καὶ ἐπειδὴ ἐζήτει διαρκῶς ἀφορμὴν νὰ ξεκοιλιάσῃ κανένα, μοῦ εἶπε :

— Δὲν ἀφίνεις, καϋμένε Ἀπόστολε, νὰ μονομαχήσω ἐγώ ;

Ἐννοεῖτε ὅτι αὐτὸ ἦτον ἀδύνατον καὶ τὸν παρεκάλεσα μόνον νὰ μοῦ χρησιμεύσῃ ὡς μάρτυς. Ὡρίσθη ἡ μονομαχία μὲ ἐπέ. Ἐγὼ δὲν τὸ ἤξευρα καὶ μὲ ἐδίδαξεν ὁ Λευτέρης ἐπὶ δέκα ἡμέρες. Ἀφοῦ τὸ ἔμαθα, ἐμονομαχήσαμεν μὲ τὸν γάλλον. Μὲ ἐτρύπησεν εἰς τὴν καρδιακὴν χώραν καὶ ἀκόμη τώρα αὐτὸ τὸ τραῦμα μὲ ἐνοχλεῖ, μολονότι ἦτο ἐπιπόλαιον. Ἐγὼ ὅμως τὸν ἐτρύπησα ταυτοχρόνως πολὺ σοβαρότερα. Ἔτσι ἐτελείωσε κι' αὐτό».

Ὁ λόγος ἦλθε περὶ τῆς ἐπαναστάσεως.

— Ἐπολεμούσαμεν, εἶπε, τοὺς τούρκους χωρὶς οὔτε ἰδέα νὰ μᾶς ἔλθῃ ποτὲ ὅτι ἡ Ἑλλὰς πράγματι θὰ ἐλευθερωθῇ. Ἐλέγαμεν μόνον «ποῦ ξέρεις τί μπορεῖ νὰ γίνῃ.»

— Πῶς βλέπετε τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα ;

— Δυστυχῶς εἰς πολὺ ἀνώμαλον κατάστασιν. Δὲν βλέπω πατριώτας. Καθένας τὸ συμφέρον καὶ τὴ δουλίτσα του.

Περὶ τοῦ Καποδίστρια ἔχει ἰδέαν, ὅτι τὸν ἔφαγεν ἡ τάσις του πρὸς τὸ κόμμα. Ἡ καταφορὰ τῶν Μαυρομιχαλαίων ἐναντίον του δὲν ὠφείλετο εἰς αὐτὸν τόσον, ὅσον εἰς τὴν κακὴν ἀντίληψιν τῶν Καποδιστριακῶν. Ὁ διοικητὴς τοῦ Ναυπλίου — λέγει — μὲ ἐκάλεσε μίαν ἡμέραν καὶ μὲ ἐπέπληξε διότι ἐπῆγα εἰς τὴν Μάνην νὰ θεραπεύσω τὴν πάσχουσαν σύζυγον τοῦ Πετρόμπεη.

★

Μιράμπιλε ντίκτουμ τί μνήμην ἔχει ! Ἐτινάχθην ἀπὸ ἔκπληξιν, ὅταν ἤκουσα νὰ μοῦ ἀπαγγέλῃ ὁλόκληρον τὸ ὀχλοκρατορικὸν ποίημα τοῦ Σούτσου κατὰ τοῦ μεγάλου Κυβερνήτου :

Ἕνας πλάνος Κερκυραῖος (sic)
ὅρκους, νόμους παραβαίνει
μὲ τὸ μισθωτό του χέρι
κι' Ἕλληνας ἀλυσσοδένει κ. τ. λ.

Ὁ Παναγιώτης Σούτσος, ὁ ποιητής, τὸν προσεκάλεσεν εἰς γεῦμα μαζὶ μὲ τὸν Γρίβαν καὶ ἄλλους, κατόπιν τῆς μάχης εἰς τὸ Κουτσουλιό. Εἰς τὸ γεῦμα παρεκάθησε πολλὴ ἀριστοκρατία. Παρετέθησαν δὲ καὶ πάπιες, τὰς ὁποίας παρενέβη νὰ διαμελίσῃ

κατ' ἰδιαίτερον τρόπον ὁ Μαυρογένης, φέρων μικρὸν ἐπίδεσμον εἰς τὴν τετραυματισμένην χεῖρα. Τοῦτο ἔκαμε κάποιαν ὄχι εὐχάριστον ἐντύπωσιν.

— Ἤμουν ἰατρὸς ὅμως, λέγει ὁ Μαυρογένης, καὶ ἠμπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε πόσον πάλλευκος καὶ ἀσηπτικὸς ἦτο ὁ μικρὸς ἐκεῖνος ἐπίδεσμος.

Μία κυρία ἀπὸ τὰς παρακαθημένας εἰς τὸ γεῦμα εἶπε διὰ τὸν Μαυρογένην γαλλιστί:

— Τί θέλει αὐτὸς ὁ λιάπης ἐδῶ;

— Ὁ Μαυρογένης ἐπλησίασε τότε τὴν κυρίαν καὶ τὴν εἰδοποίησεν ὅτι ξεύρει γαλλικά.

★

Τὸ ἐξοχώτερον καὶ χαρακτηριστικὸν του ἀνέκδοτον εἶνε ἕνα προπερυσινόν, τὸ ὁποῖον δεικνύει τρομερὸν ἐγωϊσμὸν Μαθουσάλα.

Ἐστέκετο προπέρυσι μὲ ἕνα λόγιον εἰς τὴν ὁδὸν Κηφισσίας καὶ ἀπεθαύμαζε τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος βλέπων τὸν... ὁδοστρωτῆρα, ὁ ὁποῖος εἰργάζετο πρὸς δεξιὰν τοῦ ἁτμοῦ καὶ τῆς ταχύτητος! Αἰφνιδίως διῆλθεν ἀπ' ἐκεῖ ἕνας τυφλός, μὲ τὸ μπαστοῦνι του ἐρευνῶν νὰ εὕρῃ τὸν δρόμον. Ὁ Μαυρογένης ἰδὼν τὸν τυφλὸν καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν σύντροφόν του εἶπε σοβαρώτατα:

— Φοβερὸν πρᾶγμα νὰ χάσῃ κανεὶς τὰ μάτια του. Φαντασθῆτε ὅτι ἐγὼ ἀπὸ τ ώ ρ α ἀρχίζω νὰ μὴ βλέπω!

Ἀθῆναι, Ἰανουάριος τοῦ 1904.

Ζ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΟΙ ΜΥΣΤΙΚΟΙ ΕΡΩΤΕΣ

Τὸ μυστικό σου ἔρωτα
στὰ μάτια σου διαβάζω·
τὸ μυστικό μου ἔρωτα
στὰ μάτια μου διαβάζεις.

Καὶ βλέπεις πῶς γιὰ σένανε
πονῶ κι' ἀναστενάζω....
καὶ βλέπω ὅτι γι' ἄλλονε
πονεῖς κι' ἀναστενάζεις.

ΑΡ. Ν. ΚΥΡΙΑΚΟΣ